
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

УДК 336

Олександра Богданівна ВАСИЛЬЧИШИН

кандидат економічних наук, доцент,
докторант,
кафедра податків і фіскальної політики,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: volexandra@gmail.com

НАПРЯМИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Васильчишин, О. Б. Напрями впливу державного регулювання та нагляду на фінансову безпеку банківської системи України та шляхи їх удосконалення [Текст] / Олександра Богданівна Васильчишин // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 2. – С. 7-20. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У статті розглянуто основні напрями банківського нагляду і регулювання банківської діяльності в Україні. Оцінено заходи банківського нагляду в умовах кризи 2014-2016 років. Визначено основні системні ризики та обґрунтовано підходи до удосконалення макропруденційного нагляду Національного банку України.

Мета. Метою статті є аналіз ефективності державного регулювання і нагляду в Україні в контексті його впливу на фінансову безпеку вітчизняної банківської системи та на цій основі розробка рекомендацій щодо удосконалення контрольно-наглядової роботи Національного банку України.

Метод (методологія). Використано емпіричний підхід до визначення дефініції «системний ризик», застосовано статистичні методи для оцінки банківського нагляду в Україні, а також системний підхід до обґрунтування шляхів підвищення ефективності банківського нагляду і державного регулювання банківської діяльності в Україні.

Результати. Основні результати дослідження: розроблено пропозиції щодо удосконалення механізмів реєстрації та ліцензування банківської діяльності в Україні; проведено оцінку якісних і кількісних показників банківської діяльності та визначено проблемні аспекти банківського нагляду; визначено основні системні ризики в економіці України та охарактеризовано основні джерела їх формування; обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення макропруденційного нагляду за системно важливими банками тощо.

Ключові слова: фінансова безпека банківської системи; банківський нагляд; державне регулювання банківської діяльності; системні ризики; системно важливі банки.

**DIRECTIONS OF IMPACT OF GOVERNMENT REGULATION AND SUPERVISION ON
FINANCIAL SECURITY OF BANKING SYSTEM OF UKRAINE AND
WAYS OF THEIR IMPROVEMENT**

Abstract

Introduction. *The basic directions of banking supervision and regulation of banking activities in Ukraine are considered in the article. Banking supervision measures in conditions of crisis during 2014-2016 are estimated. The main systemic risks are determined. The approaches to improving the macro-prudential supervision of the National Bank of Ukraine are improved.*

Goal. *The purpose of the article is to carry out the analysis of effectiveness of state regulation and supervision in Ukraine in the context of its impact on the safety of the banking system. The recommendations for improving the control and supervision of the National Bank of Ukraine are worked out.*

The method (methodology). *The empirical approach to determining the definition of 'systemic risk' is used in the research. Statistical methods for evaluation of bank supervision in Ukraine are applied. Systematic approach for investigation the ways for banking supervision improvement and state regulation of banking activities in Ukraine are used.*

Results. *Among the main results of the study we can distinguish the following ones: the suggestions for the improvement of mechanisms of registration and licensing of banking activities in Ukraine; the estimation of qualitative and quantitative indicators of banking activities and the determination of main aspects of banking supervision; the characteristics of basic system risks in the economy of Ukraine and of the main sources of their formation; the grounding of the proposals for improvement of macro-prudential supervision after systemically important banks etc.*

Keywords: *financial safety of the banking system; banking supervision; government regulation of banking activities; systemic risks; systemically important banks.*

JEL classification: E50, H56

Вступ

Забезпечення належного рівня та стабільності фінансової безпеки банківської системи є одним із пріоритетів державного регулювання фінансових ринків, адже в умовах економічних дисбалансів безпека та стабільність банківської системи є фундаментальною передумовою відновлення економічного зростання. Особливе місце в управлінні фінансовою безпекою банківської системи займає контрольно-наглядова діяльність центрального банку, який, виконуючи функції із забезпечення банківського нагляду, формує вихідні умови функціонування банківських установ у правовому та економічному полі.

Питанням впливу банківського нагляду на фінансову безпеку банківської системи присвятили свою увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема такі, як: О. Барановський, І. Белова, Т. Болгар, В. Вовк, Р. Гриценко, М. Єрмошенко, М. Зубок, М. Самсонов, І. Філонова. Однак питання ефективності наглядових та регулятивних заходів Національного банку України в умовах банківської кризи 2014-2016 років залишаються недостатньо опрацьованими, що зумовлює необхідність комплексної оцінки результативності вітчизняного банківського нагляду.

Мета статті

Метою нашої статті є аналіз ефективності державного регулювання і нагляду в Україні в контексті його впливу на фінансову безпеку вітчизняної банківської системи та на цій основі розробка рекомендацій щодо удосконалення контрольно-наглядової роботи Національного банку України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Роль центральних банків у регулюванні банківської діяльності посилюється в умовах кризових явищ, і, враховуючи виклики сьогодення, центральні банки повинні прагнути до превентивного реагування на

загрози банківській системі та її безпеці. Серед базових превентивних заходів центральних банків, які спрямовані на формування високого рівня фінансової безпеки банківської системи, можна виокремити дві групи: 1) вимоги щодо реєстрації та ліцензування банківських установ; 2) економічні нормативи діяльності банківських установ.

На етапі реєстрації та ліцензування закладаються основи стабільності та фінансової безпеки банківської установи шляхом створення певних рамок діяльності банку, які містять чотири групи вимог, зокрема: вимоги до статутного капіталу, засновників, керівництва і технічного забезпечення. Так, відповідно до статті 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1], мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 мільйонів гривень. Розмір статутного капіталу повинен дозволити банку розпочати свою діяльність та забезпечити покриття організаційних і фінансових витрат на початку його діяльності. Достатньо важливими, з точки зору забезпечення фінансової безпеки комерційних банків, є вимоги до засновників та керівників банківських установ, які стосуються розкриття інформації про їх попередню діяльність, фінансову звітність, професійні компетентності, що дає змогу прийняти рішення щодо доцільності реєстрації тієї чи іншої юридичної особи у якості банку, а також забезпечити діяльність новоствореного банку та його керівників від операцій з відмивання грошей. У контексті забезпечення фінансової безпеки банківської системи важливим є виважений підхід до надання права та погодження списку учасників істотної участі в банку.

В Україні такі норми регулюються статтею 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1], яка дає вичерпний перелік юридичних та фізичних осіб, що можуть набувати істотної участі в банку, а також вимоги, яких ці особи повинні дотримуватися. На практиці, від власника істотної участі більшою мірою залежить політика комерційного банку, яка, окрім іншого, може проводитися в напрямку підтримки бізнесу власника істотної участі або пов'язаних із власником юридичних і фізичних осіб, що негативно може вплинути на банк з точки зору ризиковості його діяльності. У цьому контексті досить важливим завданням центрального банку чи інших органів, які мають право здійснювати банківський нагляд, є побудова оптимального механізму регулювання можливостей іноземних юридичних і фізичних осіб щодо істотної участі у банках з українським капіталом. Хоча такі норми й прописані в статті 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1], однак, на наш погляд, вони не дозволяють забезпечити високий рівень фінансової безпеки банківської системи України зокрема і фінансової безпеки держави взагалі, оскільки відображають загальний підхід до банків та юридичних осіб різних форм власності. Такий підхід Національного банку України дозволяє набувати істотної участі в банках з українським капіталом іноземним банкам чи юридичним особам, які перебувають у державній власності іноземної держави, що, за певних обставин, може поставити у залежність банківську систему України та її безпеку від політики держави-донора.

Сьогодні така залежність банківської системи України спостерігається від дій державних банків Російської Федерації, які є власниками істотної участі або мають дочірні банки на території України. Дії державних банків Російської Федерації насамперед пов'язані із розвитком спекулятивних тенденцій на валютному ринку, кредитною політикою, управлінням заставним майном тощо. Зважаючи на таку ситуацію, вважаємо за доцільне внести зміни до частини чотирнадцятої статті 34 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1] шляхом додавання третього пункту до цієї статті в такій редакції: «3) структура власності іноземної юридичної особи, яка має намір набути істотну участь у банківській установі України, не повинна містити органів державної влади, державних підприємств та пов'язаних і з ними осіб». Запропонована поправка до Закону України «Про банки і банківську діяльність» дозволить мінімізувати вплив державної політики іноземної країни на функціонування вітчизняної банківської системи та на її фінансову безпеку.

Ще одним регулювальним інструментом діяльності банківських установ є процедура надання генеральних ліцензій та дозволів на здійснення тих чи інших банківських операцій, наприклад валютних. В Україні порядок надання генеральних ліцензій здійснюється відповідно до Положення НБУ «Про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій». Надання банківських ліцензій, генеральних ліцензій та дозволів дозволяє регулювати операції банків на фінансових ринках, а також регулює участь банків з іноземним капіталом у банківській системі країни. Рівень допуску та види операцій банків з іноземним капіталом регулюються залежно від цілей, стратегії та правового поля приймаючої країни і мають досить різноманітні підходи (табл. 1).

Аналізуючи підходи до обмеження участі іноземного капіталу в банківських системах країн світу, варто відзначити Китайську Народну Республіку, де введено досить жорсткі обмеження на групи клієнтів та види діяльності банків з іноземним капіталом. Слід зауважити, що така практика є виправданою, адже Китай створює умови для розвитку насамперед вітчизняної банківської системи і сприяє розвитку внутрішнього ринку капіталів, регулює надходження капіталу в ті чи інші галузі промисловості, створюючи стимули для економічного зростання. Жорстка політика обмеження участі

іноземного капіталу в банківській системі Китаю не створює перешкод для його економічного розвитку, а тим більше – для національної банківської системи. Яскравим підтвердженням цього є той факт, що за версією журналу Forbes у Top-10 рейтингу Forbes-2000 (містить 2000 найбільших компаній світу) входить чотири банки Китаю, при чому троє з них (Industrial and Commercial Bank of China, China Construction Bank и Agricultural Bank of China) займають перші три сходинки, а у загальному рейтингу Китай представляють дев'ять банків, що є найвищим показником серед країн світу (друге місце займають США – 4 банки) [3].

Враховуючи зарубіжний досвід у сфері банківського нагляду, можна виокремити основні заходи Національного банку України з удосконалення регулювання банківської діяльності на етапі ліцензування та надання дозволів на здійснення тих чи інших банківських операцій. До таких заходів можна віднести: обмеження на валютні та кредитні операції з інсайдерами банків; обмеження на набуття істотної участі в банках компаніями, які зареєстровані у офшорних зонах; обмеження на кредитування фізичних осіб банками з іноземним капіталом у розмірі не більше 30 % від кредитного портфеля юридичних осіб; обмеження на здійснення кредитування в іноземній валюті фізичних осіб та юридичних осіб, які не займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Зазначені заходи, на наш погляд, сприятимуть підвищенню рівня фінансової безпеки банківської системи України шляхом зниження ризиків банківської діяльності, які пов'язані із валютними та кредитними операціями, що дозволить знизити доларизацію економіки, а також сприятиме розвитку кредитування реального сектору, що призведе до зростання обсягів оборотних коштів підприємств на рахунках у банках, збільшення депозитної бази банків тощо. Окрім цього, спрямування діяльності банків з іноземним капіталом на фінансування реального сектору економіки збільшить кількість позитивних рис присутності іноземного капіталу в банківській системі України.

Таблиця 1. Складові механізми державного регулювання іноземного банківського капіталу у країнах світу [2]

№ п/п	Елементи механізму державного регулювання іноземного банківського капіталу	Країни запровадження
1	Квотування частки банків-нерезидентів у загальному статутному капіталі або в активах національної банківської системи	Індія, Індонезія, Малайзія, Республіка Корея, Філіппіни
2	Встановлення максимального рівня участі банку-нерезидента в статутних капіталах національних банків	Бразилія, Індія, Малайзія, Мексика, Норвегія, Таїланд
3	Встановлення мінімального розміру капіталу для банку-нерезидента, який бажає відкрити філію або дочірню установу	Китай, Росія, Білорусь
4	Встановлення мінімального розміру капіталу дочірнього банку або філії банку-нерезидента	Практикується в більшості країн
5	Квотування ліцензій на відкриття дочірнього банку або філії банку-нерезидента	Індія, Філіппіни, низка штатів США
6	Оцінювання економічної доцільності відкриття банку-нерезидента	Бразилія, Малайзія, Республіка Корея, Чилі
7	Встановлення обмежень на проведення окремих банківських операцій у національній або іноземній валюті для дочірніх банків або філій банку-нерезидента	Бразилія, Індонезія, Канада, Китай, Республіка Корея
8	Встановлення обмежень на проведення окремих транскордонних банківських операцій	Словаччина, Таїланд, Чехія, Чилі
9	Квотування частки фізичних осіб-нерезидентів у складі працівників дочірнього банку та філії банку-нерезидента	Практикується в більшості країн

Другою групою превентивних заходів банківського нагляду в контексті забезпечення фінансової стійкості та фінансової безпеки банківської системи є економічні нормативи, які поділяються на 4 групи: 1) нормативи капіталу; 2) нормативи ліквідності; 3) нормативи кредитних ризиків; 4) нормативи інвестування. Усі групи економічних нормативів призначені для моніторингу банківської діяльності шляхом безвиїзного банківського нагляду.

Основною групою економічних нормативів відповідно до рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду і, очевидно, більшості нормативно-правових актів центральних банків країн світу, в тому числі – України, є нормативи капіталу (рис. 1).

Як бачимо з рисунку 1, динаміка значень економічних нормативів капіталу загалом по банківській системі відображає загальний стан системи і дозволяє отримати регулятору інформацію про погіршення платоспроможності банківської системи та на цій основі прийняти необхідні управлінські рішення.

Не менш важливою групою економічних нормативів є нормативи ліквідності, що відображають здатність банківської системи своєчасно і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями перед вкладниками та кредиторами. Нормативи ліквідності відображають миттєву (Н4), поточну (Н5) та короткострокову (Н6) ліквідність банківської системи та свідчать про наявність у банків мінімально необхідного обсягу активів, який потрібен для забезпечення виконання поточних зобов'язань строком до одного операційного дня, до 31 робочого дня та до одного року (рис. 2).

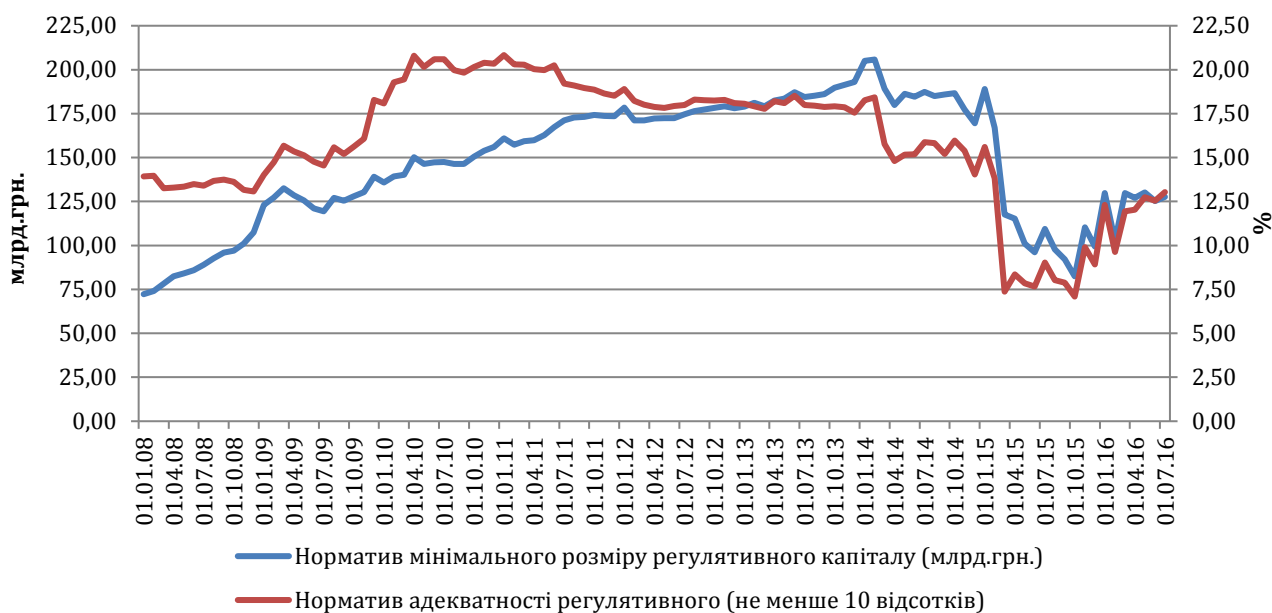


Рис. 1. Динаміка економічних нормативів капіталу загалом по банківській системі України у 2008-2016 роках*

*Розраховано автором на основі даних НБУ [4]

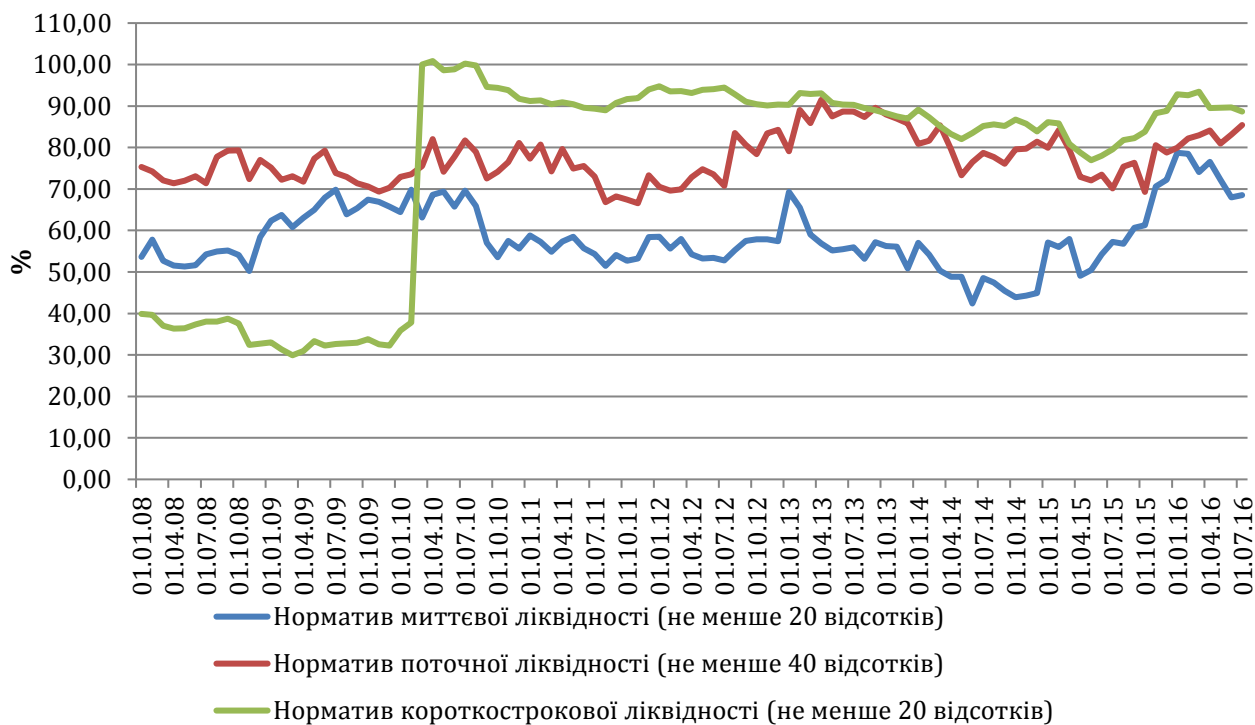


Рис. 2. Динаміка економічних нормативів ліквідності загалом по банківській системі України у 2008-2016 роках

*Розраховано автором на основі даних НБУ [4]

Як видно з рисунку 2, динаміка нормативів ліквідності не відображає реального стану справ у банківській системі, оскільки в умовах кризи, коли майже всі банківські установи показують від'ємний фінансовий результат, значення економічних нормативів практично не знижуються, а в деяких проміжках часу, навпаки, мають позитивну тенденцію. Тому методика оцінки ліквідності банківської системи на основі існуючих нормативів ліквідності потребує негайного перегляду або переходу до коефіцієнтів ліквідності, запропонованих у Базель III.

Щодо економічних нормативів кредитних ризиків, то найбільш гнучким, який, на наш погляд, дійсно відображає стан справ у банківській системі є норматив великих кредитних ризиків (Н8), а також уведений у дію в червні 2016 року норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %) (рис. 3). Зазначені нормативи відображають ризики банківської системи країни, які пов'язані із кредитуванням великих клієнтів та інсайдерів, що вимагає від Національного банку України посилення нагляду у цій сфері.



Рис. 3. Динаміка економічних нормативів кредитних ризиків загалом по банківській системі України у 2008-2016 роках***

*Постановою Правління Національного банку України від 08.06.2015 № 361 введено новий норматив кредитних ризиків «Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)»;

** З липня 2015 року не розраховується.

***Розраховано автором на основі даних НБУ [4]

Щодо нормативів інвестування, то в умовах нерозвиненості вітчизняного фондового ринку вони не мають смислового значення, оскільки порушення нормативних вимог чи хоча б наближення до максимальної межі не спостерігається, а тому в додатковому аналізі динамки значень нормативів інвестування немає потреби.

З аналізу динаміки основних економічних нормативів діяльності банків України можна зробити висновок, що чинні на сьогодні нормативи не дають змоги проводити ефективний безвиїзний банківський нагляд, оскільки тільки 4 нормативи (Н1, Н2, Н7 та Н8) дають більш-менш адекватне уявлення про стан справ у банківській системі. За таких умов незрозумілим є підхід Національного банку до нагляду і регулювання банківської діяльності, який супроводжувався непрозорим механізмом виведення банків з ринку.

Основними тезами Національного банку України в контексті проведення контрольної-наглядової роботи в умовах кризи 2014-2016 років були наступні:

1. За результатами стрес-тестів НБУ банки повинні провести масштабну докапіталізацію [5].
2. Повинно відбутися «очищення» банківської системи України [6].

3. Рефінансування має надаватися здебільшого великим системним банкам [7]

4. Рівень іноземного капіталу, в тому числі іноземного державного (зокрема з РФ), не несе ніяких ризиків і не буде обмежуватися на законодавчому рівні.

5. В основу подальшого розвитку функції нагляду у фінансовому секторі забезпечити перехід від нагляду на основі правил (compliance based supervision) до нагляду та оверсайта на основі оцінки ризику (risk based supervision) та принципів постійного попереджувального моніторингу відповідно до зарубіжної практики [8].

Аналізуючи прес-релізи Національного банку України, варто зазначити, що дивним є той факт, коли НБУ заявляє про адаптацію своєї роботи і політики до міжнародної практики діяльності центральних банків, а насправді проводить досить непрозору політику стрес-тестування (результати стрес-тестів не оприлюднені громадськості), рефінансування, визначення неплатоспроможності банків. У цьому контексті заслуговує уваги хибний, на нашу думку, підхід НБУ до оцінки капіталізації банків, яка ґрунтується на кількісній, а не якісній методиці.

Так основною вимогою НБУ до банків є саме кількісне збільшення регулятивного капіталу банків [9], а не його якісний рівень, який вимірюється нормативом адекватності регулятивного капіталу, що відображає ефективність діяльності і фінансову безпеку банку та банківської системи загалом. Самі ж рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду (Базель III), на які й орієнтується НБУ, в основі регулятивних вимог до капіталу банків ставлять достатність (адекватність) капіталу, а не абсолютний кількісний рівень регулятивного капіталу банків. Зазначена вимога Базель III мотивована тим, що в період кризових явищ та рецесії абсолютний розмір капіталу банків не відіграє стабілізуючої ролі, оскільки його розмір не залежить від рівня активів зважених за ступенем ризику. У таких випадках більш доцільним є показник адекватності капіталу, адже тільки адекватний рівень капіталу у співвідношенні до ризикових активів дозволяє забезпечити платоспроможність банківських установ в умовах кризи.

Виходячи з вищенаведеного, спробуємо визначити підходи та критерії, якими керувався НБУ при визначенні неплатоспроможності банків. Для цього проведемо аналіз основних показників діяльності вітчизняних банків по групах за розмірами банківських активів.

Так одним із основних показників банківської системи є її ліквідність та капіталізація. Оскільки оцінка рівня ліквідності банківської системи за допомогою нормативів ліквідності не дає повного уявлення про її рівень, спробуємо оцінити стан ліквідності вітчизняних банків за ліквідними активами (грошові кошти, обов'язкові резерви в НБУ, кошти на рахунках в інших банках) та за часткою ліквідних активів у загальній структурі активів (табл. 2).

Таблиця 2. Якісні показники ліквідності та капіталізації банківської системи України за групами банків у 2014-2015 роках**

Групи банків	Ліквідні активи (млрд грн)		Частка ліквідних активів у загальній структурі (%)		Власний капітал (млрд грн)		Статутний капітал (млрд грн)		Втрата власного капіталу (%)	Рівень власного капіталу щодо статутного (%)		прибуток (+) /збиток (-) (млрд грн)	
	2014 р.	2015 р.*	2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.		2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.
1	113,3	142,0	13,8	15,0	112,5	85,5	98,4	143,5	-24,0	87,5	59,6	+3,1	-51,5
2	30,4	28,0	13,7	19,7	42,3	17,1	41,2	24,4	-59,6	97,4	69,6	-0,3	-0,8
3	20,0	14,0	19,4	18,9	13,0	12,6	10,6	12,3	-3,1	81,8	101,6	+0,8	-1,0
4	31,8	10,0	24,3	19,5	24,8	14,0	33,7	11,5	-43,5	135,8	121,1	-2,1	+0,9

* У зв'язку з тим, що НБУ перестав публікувати дані фінансової звітності банків за групами банків за розміром активів, дані подано станом на 01.10.2015 року

** Розраховано автором на основі даних НБУ [4].

Як бачимо з таблиці 2, найбільший обсяг ліквідних активів зосереджений у банках першої групи, однак найвище значення якісного показника ліквідності (частка ліквідних активів у загальній структурі активів) спостерігається у банках 4 групи, що підкреслює високу ефективність діяльності таких банків до початку кризи. За час кризи показник ліквідності банків 3 та 4 групи дещо знизився, однак залишається на високому рівні – 18,9 % і 19,5 % відповідно. У банках 1 та 2 групи такий показник дещо зріс, однак, на наш погляд, це пов'язано із їх підтримкою Національним банком України.

Що ж стосується капіталізації банківської системи, то кількісно вона є вищою у банків 1 та 2 групи, однак якісний показник – відношення власного капіталу до статутного – свідчить про протилежне: найвищий рівень капіталізації у банків 3 та 4 групи. Так до кризи показник відношення власного капіталу до статутного у банків 4 групи становив 135 %, що у півтора рази перевищував аналогічний показник банків першої групи. Низький рівень показника співвідношення власного капіталу до статутного у банків першої групи свідчить про значний рівень ризиків найбільших банків, що й підтверджується їх фінансовим результатом у 2015 році, який становить 51,5 млрд грн збитків.

З метою визначення ефективності банківського нагляду в Україні важливою є оцінка якості активів банків за групами (табл. 3). Так кількісно банки першої групи мають найбільший обсяг активів, однак вони є досить ризиковими, оскільки обсяг резервування в умовах кризи зріс більш ніж у два рази і становить 230 млрд грн або 24,4 % від сукупних активів, тоді як у банків третьої і четвертої груп цей показник становить 10,6 % і 5,9 % відповідно. Не менш яскравим показником є показник співвідношення власного капіталу до активів, що відображає достатність капіталу, який у першій групі банків за результатами кризи є найнижчим, а у банків четвертої групи – найвищим і становить 27,3 %, що в три рази перевищує показник першої групи та у 2 рази – другої групи банків.

Таблиця 3. Кількісні та якісні показники активів банківської системи України за групами банків у 2014-2015 роках*

Групи банків	Активи (млрд. грн.)		Резерви за активними операціями (млрд грн)		Співвідношення власного капіталу до активів (%)		Співвідношення резервів до активів (%)	
	2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.
1	821,6	942,2	-92,4	-230,2	13,7	9,1	11,3	24,4
2	221,9	141,3	-22,8	-22,6	19,1	12,1	10,3	16,0
3	103,3	74,1	-6,3	-7,8	12,6	17,0	6,1	10,6
4	130,7	51,3	-8,7	-3,0	19,0	27,3	6,7	5,9

*Розраховано автором на основі даних НБУ [4]

У цьому контексті виникає запитання: на якій підставі Національний банк України не здійснював кредитної підтримки малих банків? Адже результати стрес-тестів не були оприлюднені.

Аналізуючи наявну банківську статистику, досить важко визначити обсяг рефінансування вітчизняних банків як за групами, так і окремо по кожному банку, однак приблизне уявлення про обсяги рефінансування можна отримати з аналізу їх балансів. Так стаття пасиву балансу банків «кошти банків», окрім коштів комерційних банків, які розміщені в банку як депозити або отримані як кредити, містить кошти НБУ у вигляді кредитів рефінансування. Стаття активу балансу «кошти в інших банках» містить кошти, розміщені в інших банках у якості депозитів чи кредитів. Різниця між цими статтями дасть змогу знайти приблизний обсяг коштів рефінансування та відобразить динаміку рефінансування (табл. 4).

Як бачимо з таблиці 4, обсяг коштів за статтею балансу «кошти банків» значно зріс у банків першої групи, що свідчить про зростання обсягів рефінансування цих банків. При чому варто зауважити, що обсяг коштів фізичних осіб у банках першої групи зменшився лише на 21 %, а в банках четвертої групи – на 79 %, а обсяг коштів за статтею «кошти банків» знизився до 2,2 млрд грн (на 89 %). Тобто це свідчить про відсутність кредитної підтримки банків четвертої групи з боку НБУ, що насамкінець призвело до банкрутства 44 банки за неповних два роки.

Таблиця 4. Аналіз коштів банків та коштів клієнтів у зобов'язаннях банків за групами, а також кількість банків, виведених з ринку в період з січня 2014 року по січень 2016 року**

Групи банків	Кошти банків (у т.ч. НБУ) (млрд грн)		Частка «коштів у банках» у сукупних зобов'язаннях банків (%)		Кошти фізичних осіб у національній валюті (млрд грн)*		Кількість банків, виведених з ринку в період з січня 2014 по січень 2016 року
	2014 р.	2016 р.	2014 р.	2016 р.	2014 р.	2016 р.	
1	142,5	158,8	20,1	18,5	168,3	133,2	3
2	34,5	25,7	19,2	20,7	39,6	15,5	10
3	13,3	7,5	14,8	12,3	21,0	9,3	9
4	18,6	2,2	17,5	5,9	24,4	5,2	44

* Для більш об'єктивного аналізу динаміки коштів фізичних осіб взято обсяг коштів тільки в національній валюті з метою уникнення викривлень значень показника внаслідок курсової переоцінки

**Розраховано автором на основі даних НБУ [4]

Проведений нами аналіз кількісних та якісних показників банківської системи України за групами банків свідчить про неефективність банківського нагляду та регулювання банківської діяльності, адже акцент робився на підтримку тільки великих і найбільших банків, які були найбільш ризиковими, водночас найбільш фінансово стабільні банки (принаймні за рівнем капіталізації та ліквідності) не отримали кредитної підтримки від НБУ, яка за своїм обсягом могла бути в десятки разів меншою, ніж кредитна підтримка великих банків.

Така ситуація вимагає удосконалення банківського нагляду в Україні за такими, на наш погляд, напрямками: 1) розробка механізмів макропруденційного нагляду; 2) розробка механізму нагляду та регулювання системно важливих банківських установ; 3) удосконалення дистанційного банківського нагляду; 4) побудова ризик-орієнтованого банківського нагляду на основі оцінки апетиту до ризиків банківських установ.

У ході кризових явищ у світовій економіці у 2007-2009 роках склалася думка щодо необхідності макропруденційного підходу до фінансового регулювання. Криза показала, що тільки мікропруденційного регулювання недостатньо для забезпечення стабільності фінансової системи загалом, оскільки раціональна поведінка окремих суб'єктів ринку не завжди призводить до адекватного результату на рівні системи загалом, а гармонізація правил поведінки може викликати «стадну» поведінку економічних суб'єктів, що також порушує функціонування ринків [11].

По суті, макропруденційний нагляд має превентивний характер, оскільки його метою є недопущення кризи, який, на відміну від мікропруденційного, повинен стосуватися фінансової системи загалом, а не окремих банків і фінансових організацій. Він часто асоціюється із запобіганням системним ризикам.

Якщо системний ризик пов'язаний з внутрішньою динамікою фінансової системи, то макропруденційний нагляд стосується взаємодії фінансової системи з реальною економікою. Виникнення системного ризику може вразити фінансову систему, але при цьому залишити поза увагою реальну економіку. І навпаки, може виникнути ситуація, коли фінансова система тимчасово перебуває в хорошому стані, не створюючи системних проблем, і водночас у реальній економіці можуть складатися довгострокові негативні тенденції. Типовим прикладом такого становища слугує зростання обсягу кредитів, що не створює короткострокових труднощів, але з часом стає дуже небезпечним. Загалом стабільність фінансової системи є необхідною (хоча й недостатньою) умовою досягнення цілей макропруденційного нагляду. Фінансова стабільність (відсутність надмірної волатильності) не є самоціллю, вона корисна тільки тоді, коли сприяє досягненню найкращих макроекономічних показників. Волатильність може бути результатом зміни фундаментальних показників, а зміна цін активів може дозволити фінансовій системі «поглинути» зовнішні економічні шоки [12].

У нинішніх умовах місією макропруденційного нагляду стає недопущення «бульбашок», які можуть виникати не тільки у фінансовій сфері, а й у реальній економіці, наприклад, у результаті «шоків виробництва». Однак «бульбашки» такого типу можуть розвиватися лише в певних фінансових умовах. Недопущення «бульбашок» має свою ціну і ставить усіх перед низкою проблем. Перша і головна проблема пов'язана з аналізом «бульбашок», які досить важко виявити. Цикли злету і падіння цін активів можуть бути точно описані тільки на основі ретроспективного аналізу, тобто постфактум. Цикли в розвитку діяльності, як правило, нерегулярні, що ускладнює визначення розривів у цінах активів, які заздалегідь важко передбачити. Саме тому не можуть функціонувати механізми «раннього попередження небезпеки» [13, с. 60].

Зважаючи на те, що економіка України є банкоцентричною, а активи банківської системи займають близько 80 % активів всієї фінансової системи, суть макропруденційного нагляду, на наш погляд, повинна зводитися до двох напрямків: виявлення системних ризиків та нагляд за системно важливими банківськими установами.

Виходячи з аналізу трактування сутності системного ризику фінансовими регуляторами [13; 14; 15] та науковцями [16; 17; 18], можна зробити висновок, що всі підходи ґрунтуються на фінансовій природі системного ризику, що є достатньо вузьким підходом, адже відкидає можливість виникнення системного ризику в реальному та державному секторах економіки.

На наш погляд, системний ризик – це ймовірність виникнення організаційних, інституціональних, фінансових та управлінських дисбалансів у державному, реальному та фінансовому секторах економіки внаслідок порушення взаємозв'язків їх структурних елементів, що може призвести до порушення інфраструктури і функцій системи (держави, економічної, фінансової, банківської тощо). З огляду на теорію систем, будь-яка система є підсистемою більшої системи, а отже, виникнення системного ризику в будь-якій підсистемі матиме кумулятивний ефект на іншу підсистему.

Через контрциклічність та нерівноважність розвитку економіки макропруденційний аналіз в Україні повинен бути спрямований на чотири групи джерел формування системних ризиків: 1) державний сектор економіки (діяльність державної влади, державна безпека та діяльність державних підприємств); 2) реальний сектор економіки (діловий клімат, діяльність великих корпорацій, структурні особливості національної економіки); 3) фінансовий сектор (діяльність системно важливих фінансових установ

(банків)); 4) зовнішньоекономічні відносини та тенденції зміни цін на фінансові активи і експортну продукцію (ціни на сировину). За кожною групою необхідно проаналізувати організаційний (організація діяльності владних інституцій організація бізнесу тощо), інституціональний (законодавче забезпечення діяльності суб'єктів економіки (формальні інститути), традиції та ментальні моделі, які склалися в суспільстві) та управлінський (підходи до управління економікою та державою загалом) аспект. Виходячи із запропонованої структури макропруденційного аналізу і нагляду за системними ризиками, спробуємо визначити системні ризики в Україні.

Так ймовірність виникнення системного ризику в державному секторі існує практично завжди, адже відсутньою є ефективна система стримувань і противаг у владній структурі, яка пов'язана насамперед із неефективністю і корумпованістю судової системи, адже багато важливих рішень чи важливих справ щодо покарання порушників економічного законодавства, фінансової безпеки банківських установ багато років залишаються неприйнятими. Така ситуація призводить до автоматичного зниження суспільної відповідальності за різні види діяльності людини.

Щодо системних ризиків у реальному секторі економіки, то вони тісно пов'язані із ризиками у фінансовій сфері чи у зовнішньоекономічній діяльності, однак насамперед залежать від структури національної економіки, яка є сировинною, імпортозалежною, енергозатратною, що ставить її у залежність від цін на сировину на міжнародних ринках, а відсутність виробництва товарів із доданою вартістю призводить до поступового зниження надходжень до державного бюджету внаслідок зниження конкурентоспроможності національного виробника. Зниження конкурентоспроможності національного виробника призводить до зниження прибутковості, що відтак призводить до зниження кредитоспроможності підприємств, а експорт сировинної продукції ставить у залежність платіжний баланс і валютний курс від коливання світових цін на сировину, що має суттєвий вплив на фінансову безпеку банківської системи.

Що ж стосується системних ризиків у банківській системі України, то, як і у світовій практиці, одним із основних джерел їх формування є діяльність системно важливих банків, які можуть свідомо провокувати зміни в банківській системі (наприклад, змінювати ціни на активи) або внаслідок банкрутства чи фінансових проблем можуть призвести до виникнення «ефекту доміно». Саме через відсутність належної оцінки ризиків діяльності системно важливих банків Національним банком України було допущено хвилю банкрутств у вітчизняній банківській системі у 2008-2009 («Укрпромбанк», «Родовід банк») та у 2014-2016 («Дельта банк», Банк «Фінанси і кредит») роках.

Однією з основних проблем нагляду та регулювання діяльності системно важливих банків є порядок та методики визначення системності банку, тобто використання певного набору параметрів чи агрегованих показників, які дають змогу найбільш комплексно підійти до визначення системно важливого банку.

У світовій практиці існують різні підходи до визначення системно важливих банків, однак найбільш відомими є рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду, що дістали назву «Глобальні системно значущі банки: методологія оцінки і підвищені вимоги поглинання втрат». Згідно з цими рекомендаціями, оцінюються переважно великі банки, які діють на світовому фінансовому ринку, і їх відмова від платежів може привести до проблем усєї світової фінансової системи. Критерії оцінки глобальних системно значущих банків передбачають скоринговий аналіз за п'ятьма основними показниками, які мають вагу в 20 %, а потім поділяються ще на детальніші індикатори оцінки їх значущості в 10 % і 6,67 % [13].

На основі рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду Національним банком України було розроблено власну методику визначення системно важливих банків, де описані основні критерії визначення системно важливих банків та формули розрахунку показників. Так до критеріїв системної важливості банків віднесено: загальні активи; кошти фізичних осіб, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ; кредити, надані суб'єктам господарювання за видами економічної діяльності, що класифікуються за секцією «А» (сільське господарство), «В» – «Е» (промисловість), «F» (будівництво) КВЕД; кошти, залучені від інших банків; кошти, розміщені в інших банках.

Банк є системно важливим, якщо показник системної важливості банку є вищим, ніж розмір середньоарифметичного показника системної важливості банків. Середньоарифметичний показник системної важливості банків розраховується як співвідношення суми показників системної важливості банків до кількості банків, загальна сума показників системної важливості яких становить не менше 80 % показників по банківській системі [19].

У наукових колах також є багато різноманітних методик визначення системної важливості банків, які здебільшого ґрунтуються на застосуванні складних економіко-математичних методів та моделей щодо визначення показників системної важливості банків та аналізу факторів, які підвищують системну важливість банків. Серед таких методик варто виокремити методики І. Белової [20] та М. Самсонова [21], які передбачають розрахунок інтегральних показників системної важливості банків на основі багатьох груп показників. Так І. Белова при розрахунку інтегрального показника системної важливості банків

використовує такі групи показників, як розмір, взаємозалежність, складність, унікальність, соціальна значущість, міжнародна активність, присвоюючи їм оцінки в «0» і «1» балів, на основі змодельованого показника банки градуюються на сім категорій значущості. Щодо методики Самсонова, то автор використовує такі ж групи показників, як І. Белова, однак застосовує інші формули розрахунку, які ґрунтуються на кількісних та бінарних показниках, а градація банків відбувається за п'ятьма категоріями.

Аналізуючи підходи до визначення системно важливих банків, які використовуються фінансовими регуляторами і науковцями, варто зауважити, що основною метою їхніх методик повинна бути простота вибору критеріїв та розрахунку самих показників, адже сам факт визначення системності того чи іншого банку повинен бути сигналом для центрального банку щодо застосування тих чи інших контрольних заходів, для менеджменту банку в контексті підвищення якості управління та для клієнтів банку і суспільства, які здійснюють суспільний контроль за діяльністю банків. Тобто використання складних математичних моделей є надто громіздким та затратним методом, а з іншого боку, навряд чи результат складних методик буде значно відрізнятися від результатів простих обчислень активів та певних груп зобов'язань банків, які будуть мати найвищий результат серед найбільших банків. Метою визначення системної важливості банку є не виокремлення найбільших банків у системі, а визначення тих банків, які несуть системні ризики для банківської системи та економіки загалом, а тому громіздкі методики з інтегральними показниками не несуть смислового навантаження, окрім красномовності і наочності опису результатів.

На наш погляд, методика, яка запропонована Національними банком України, з урахуванням рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду, є цілком достатньою для визначення системно важливих банків, однак для її більшої ефективності варто застосувати додаткові показники. Одним із таких показників є співвідношення зобов'язань банку перед фізичними особами до грошової маси (МЗ), що дасть змогу визначити обсяг коштів, на який збільшиться грошова маса у випадку банкрутства банку (виплата коштів вкладникам через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб), що збільшуватиме інфляцію, а отже, нестиме загрозу для всієї економіки. Іншим показником визначення системності банку є показник частки кредитування галузей промисловості, що дасть змогу визначити рівень концентрації кредитного портфеля банку в певній галузі та передбачити зниження її ресурсної підтримки внаслідок банкрутства банку-кредитора.

Нагляд за системно важливими банками ґрунтується на основі встановленням єдиних більш жорстких стандартів їх регулювання, а не розширення можливості отримання додаткових пільг. Модернізація системи нагляду за такими банками має на увазі зниження ролі держави в підтримці стійкості великих банків під час кризи.

Нова парадигма банківського нагляду в зарубіжній економічній літературі та практиці отримала назву «механізм рекапіталізації банків, який фінансується кредиторами». Суть такої системи полягає у примусовій рекапіталізації банку його кредиторами, коли банк перебуває в критичному стані. Для цих цілей створюється спеціальна холдингова компанія, яка визначає ієрархію кредиторів і можливості використання їх коштів для порятунку банку. Засоби кредиторів оцінюються за ринковою вартістю і реалізуються на ринку до моменту відкликання ліцензії у банку. Застраховані депозити повністю захищені від можливості їх списання з рахунків, а система рекапіталізації спрямована переважно на незастраховані депозити банків. Фактично ця методика є обґрунтуванням вже чинного кіпрського варіанта порятунку банків за рахунок його ж вкладників (нерезидентів) [21].

Зважаючи на високий рівень зловживань із банківськими активами в Україні та практикою доведення банків до банкрутства, застосування цієї методики в практиці банківського нагляду не тільки до системно важливих банків, а й для всіх банківських установ України є надзвичайно актуальною та може слугувати одним із шляхів підвищення рівня фінансової безпеки вітчизняної банківської системи.

Окрім цього, варто зауважити, що розвиток системних ризиків у банківській системі України може бути спровокований не тільки діяльністю системно важливих банків, а, як показує досвід, здебільшого деструктивними факторами в грошово-кредитній та валютній політиці, що пов'язано із низьким рівнем незалежності Національного банку України. Тому в цьому контексті на перший план повинен виходити не макропруденційний нагляд за системно важливими банками, а державний і суспільний контроль за діяльністю самого центрального банку, що є вищим ступенем регулювання банківської діяльності в Україні. У цьому контексті варто погодитися із пропозиціями А. Новака [22] щодо запровадження економічного розділу Конституції України та встановлення граничної девальвації курсу гривні на рівні 3% та граничної максимальної облікової ставки НБУ на рівні 5%, що на думку автора стане мотиваційним інструментом діяльності керівництва НБУ та сприятиме проведенню такої монетарної політики і політики банківського регулювання, які сприятимуть економічному зростанню України, а з іншого боку дасть змогу забезпечити високий рівень фінансової безпеки банківської системи, окрім цього, законодавче вираження цільових орієнтирів діяльності НБУ стане дієвим механізмом державного регулювання банківської діяльності.

Окрім нагляду за системно важливими банківськими установами, вагомий вплив на фінансову безпеку банківської системи України має банківський нагляд, який застосовується для всіх банківських установ. У контексті реформування банківської системи України та банківського нагляду зокрема, на наш погляд, виникає необхідність переходу банківського нагляду до системи ризик-орієнтованого нагляду, який дозволяє оцінити рівень банківських ризиків, джерела їх походження, механізм управління банківськими ризиками та визначити ризик-апетит комерційних банків. Особливе місце в механізмі ризик-орієнтованого банківського нагляду має нагляд за якісними аспектами управління ризиками, тобто нагляд за системою управління ризиками, нормативними положеннями та інструктивними матеріалами банків. На основі аналізу кількісних і якісних показників Національний банк України повинен створити ризик-профіль банку та слідкувати за його оновленням на основі майбутніх перевірок.

Висновки та перспективи подальших розвідок

З проведеного аналізу результативності банківського нагляду в Україні можна зробити висновок про низьку його ефективність, яка зумовлена непрозорістю механізму визначення неплатоспроможності банківських установ, спрямованістю на кількісну оцінку достатності капіталу та нехтуванням якісними показниками банківської діяльності, такими, як адекватність регулятивного капіталу та ліквідність. Зважаючи на кризу в банківській системі України та суттєве погіршення її фінансової безпеки, першочерговими заходами щодо удосконалення банківського нагляду повинні стати заходи із удосконалення ліцензування банківської діяльності з огляду на негативні наслідки діяльності банків з іноземним державним капіталом та викривлення структури кредитних вкладень у вітчизняну економіку, розвитку макропруденційного нагляду за системними ризиками та системно важливими банками, організації ризик-орієнтованого банківського нагляду та підвищення ефективності державного контролю за діяльністю НБУ.

Список літератури

1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України №2121-III від 07 груд. 2000 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 5/6. – Ст. 30. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.
2. Філонова, І. Б. Державне регулювання іноземного капіталу в банківській системі: світовий досвід та українські реалії / І. Б. Філонова // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6. – С. 253-259.
3. The World's Largest Banks In 2016: China Keeps Top Three Spots But JP Morgan Rises <http://www.forbes.com/sites/antoinagara/2016/05/25/the-worlds-largest-banks-in-2016-china-keeps-top-three-spots-but-jpmorgan-rises/?linkId=24865247#2fc631046230>.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Валерія Гонтарева провела щомісячну нараду з топ-менеджерами найбільших 40 банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=26137278&cat_id=55838.
6. Голова Національного банку України звітує перед громадськістю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=71759452FAAD10E1A62DED78A1925D50?art_id=13291916&showTitle=true
7. Куш, О. В. Банківське регулювання в Україні: задзеркалля Базеля, або Прихована стратегія дефрагментації національної банківської системи / О. Куш // Політика Національного банку України щодо подолання фінансово-економічної кризи і формування монетарних передумов розвитку економіки: матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 5–6 листопада 2015 року / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»; ДВНЗ «Університет банківської справи»; Громадська рада при Національному банку України; Асоціація українських банків; відп. ред. С. М. Аржевітін. – К.: ДВНЗ «Університет банківської справи». – С. 231-241.
8. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
9. Національний банк пом'якшив графік збільшення мінімального капіталу банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=29611551.
10. Landau, J. -P. Bulles et Surveillance Macropudentielle; <http://www.banque-france.fr/fr/instit/telechar/discours/2009/disc20090128.pdf>
11. Bernanke, B. Semiannual monetary policy report to the Congress. Before the Committee on financial services, U. S. House of Representatives. Washington, D. C. 2010. February 24; <http://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20100224a.htm>.

12. Кондратов, Д. Формирование новой европейской системы финансового регулирования / Д. И. Кондратов // Деньги и кредит. – №7. – 2016. – С. 59-66, с. 60
13. Чемерис, В. Системний ризик у діяльності фінансового сектору: передумови, джерела та фактори / В. Чемерис, Ю. Заруба // Вісник національного банку України. -2012. – № 9 (199). -С. 42-45.
14. Миркин, Я. М. Мониторинг системного риска Российской Федерации на финансовых рынках / Я. М. Миркин, Н. М. Гуревич // Аналитический доклад <http://www.eufn.ru/download/docs/uk/risk/risk.pdf>.
15. Kaufman, G. K. What Is Systemic Risk, and Do Bank Regulators Retard Or Contribute to It? / G. K. Kaufman, K. E. Scott // The Independent Review, v. VII, n. 3. – 2003. – pp. 371–372.
16. International Monetary Fund, Bank for International Settlements, Financial Stability Board (2009). Report to G20 Finance Ministers and Governors. Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instruments: Initial Considerations. Briefing Paper for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors.
17. European Central Bank, 2009. The concept of systemic risk. Special Feature in the December Financial Stability Report
18. The Financial Secretary to the Treasury by Command of Her Majesty (2011). A new approach to financial regulation: building a stronger system. http://www.hm-treasury.gov.uk/d/consult_newfinancial_regulation170211.pdf.
19. Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків [Електронний ресурс] Постанова НБУ № 863 від 25.12.2014 р. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PB14126.html.
20. Белова, І. В. Методологічні засади управління системним фінансовим ризиком в Україні [Текст]: дис. на здоб. наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / Інна Валеріївна Белова, Українська академія банківської справи. – Суми, 2015. – 531 с.
21. Самсонов, М. І. Розвиток дистанційного ризик-орієнтованого моніторингу за діяльністю банків України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / М. І. Самсонов; ДВНЗ "УАБС НБУ". – Суми, 2013. – 24 с.
22. Новак, А. Я. Як підняти українську економіку: монографія / А. Я. Новак. – Вид. 3-тє, доп. – К.: «Гнозис», 2011. – 368 с.

References

1. Pro banky i bankivs'ku diyal'nist'. (2001). Zakon Ukrayiny #2121-III vid 07.12.2000. Vidom. Verkhov. Rady Ukrayiny, 5/6, 30. Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.
2. Filonova, I. B. (2012). Derzhavne rehulyuvannya inozemnoho kapitalu v bankivs'kiy systemi: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki realiyi. *Innovatsiyna ekonomika*, 6, 253-259.
3. *The World's Largest Banks In 2016: China Keeps Top Three Spots But JPMorgan Rises*. (2016). Retrieved from: <http://www.forbes.com/sites/antoinagara/2016/05/25/the-worlds-largest-banks-in-2016-china-keeps-top-three-spots-but-jpmorgan-rises/?linkId=24865247#2fc631046230>.
4. *Ofitsynyy sayt Natsional'noho banku Ukrayiny*. (2016). Retrieved from: <http://www.bank.gov.ua>.
5. *Valeriya Hontareva provela shchomisyachnu naradu z top-menedzheramy naybil'shykh 40 bankiv*. (2016). Retrieved from: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=26137278&cat_id=55838.
6. *Holova Natsional'noho banku Ukrayiny zvituye pered hromads'kistyuu*. (2016). Retrieved from: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=71759452FAAD10E1A62DED78A1925D50?art_id=13291916&showTitle=true
7. Kushch, O. V. (2015). Bankivs'ke rehulyuvannya v Ukrayini: zadzerkallya Bazelya, abo Prykhovana stratehiya defrahmentatsiyi natsional'noyi bankivs'koyi systemy. *Polityka Natsional'noho banku Ukrayiny shchodo podolannya finansovo-ekonomichnoyi kryzy i formuvannya monetarnykh peredumov rozvytku ekonomiky*. Kyiv: Universytet bankivs'koyi spravy, 231-241.
8. *Kompleksna prohrama rozvytku finansovoho sektoru Ukrayiny do 2020 roku*. (2015). Retrieved from: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
9. *Natsional'nyy bank pom"yakshyv hrafiyk zbil'shennya minimal'noho kapitalu bankiv*. (2016). Retrieved from: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=29611551.
10. Landau, J. -P. (2009). *Bulles et Surveillance Macroprudentielle*. Retrieved from: <http://www.banque-france.fr/fr/institut/telechar/discours/2009/disc20090128.pdf>
11. Bernanke, B. (2010). *Semiannual monetary policy report to the Congress. Before the Committee on financial services, U. S. House of Representatives*. Retrieved from: <http://www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20100224a.htm>.
12. Kondratov, D. (2016). Formirovanie novoy evropeyskoy sistemy finansovoho rehulirovaniya. *Den'hy y kredyt*, 7, 59-66.

-
13. Chemerys, V. & Zaruba, Yu. (2012). Systemnyy ryzyk u diyal'nosti finansovoho sektoru: peredumovy, dzherela ta factory. *Visnyk natsional'noho banku Ukrainy*, 9 (199), 42-45.
 14. Myrkyn, Ya. M. & Hurevych, N. M. (n.d.). Monitorinh systemnoho riska Rossiyskoy Federatsii na finansovykh rynkakh. Analiticheskiy doklad. Retrieved from: <http://www.eufn.ru/download/docs/uk/risk/risk.pdf>.
 15. Kaufman, G. K. & Scott, K. E. (2003). What Is Systemic Risk, and Do Bank Regulators Retard Or Contribute to It? *The Independent Review*, VII, 3, 371–372.
 16. International Monetary Fund, Bank for International Settlements, Financial Stability Board. (2009). *Report to G20 Finance Ministers and Governors. Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instruments: Initial Considerations*. Briefing Paper for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors.
 17. European Central Bank. (n.d.). *The concept of systemic risk. Special Feature in the December Financial Stability Report*.
 18. The Financial Secretary to the Treasury by Command of Her Majesty. (2011). *A new approach to financial regulation: building a stronger system*. Retrieved from: http://www.hm-treasury.gov.uk/d/consult_newfinancial_regulation170211.pdf.
 19. *Pro zatverzhennya Polozhennya pro poryadok vyznachennya systemno vazhlyvykh bankiv*. (2014). Postanova NBU # 863 vid 25.12.2014. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PB14126.html.
 20. Byelova, I. V. (2015). *Metodolohichni zasady upravlinnya systemnym finansovym ryzykom v Ukraini*. Sumy.
 21. Samsonov, M. I. (2013). *Rozvytok dystantsiynoho ryzyk-oriyentovanoho monitorynhu za diyal'nisty bankiv Ukrainy*. Sumy.
 22. Novak, A. Ya. (2011). *Yak pidnyaty ukrayins'ku ekonomiku*. Kyiv: Hnozis.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2016 р.